TOBAKSFAKTA

OBEROENDE TANKESMEDIA

RAPPORT
AUGUSTI 2018

Foto: Melker Dahlstrand/Sveriges riksdag.

Bryr sig svenska politiker om tobakskonventionen?

En studie av riksdagspartiernas tobakspolitiska prioriteringar våren 2018

Innehåll

Bakgrund 3

Syfte.....3

Mål.....4

Metod 4

Resultat, del 1: Sammanfattning av partisvaren fråga för fråga.....5

Resultat, del 2: Partiernas intervjusvar och ställningstaganden 13

Diskussion 33

Slutsatser och kommentarer.....34

Bilaga: Feministiskt initiativs intervjusvar 38

Intervjuer: Agnetha Borgström.
Text: Agnetha Borgström, Ewy Thörnqvist, Margaretha Haglund och Helene Wallskär.

Denna rapport har producerats som en del i Tobaksfaktas projekt Tobaksfria Barn 2018 med gemensamt tema: ”Barns rätt är vuxnas ansvar”.
Ekonomiskt stöd från Folkhälsomyndigheten.

Bakgrund

Rökningen minskar, men är fortfarande den största enskilda åtgärdbara orsaken till allvarlig sjukdom och död. 12 000 människor dör varje år i Sverige på grund av rökning. På grund av det omfattande snusbruket är den totala tobaksanvändningen i vårt land hög – omkring en fjärdedel av de vuxna röker och/eller snusar dagligen. Nya tobaksanvändare rekryteras fortlöpande bland barn under 18 år. År 2017 använde 14 procent av eleverna i gymnasiets årskurs 2 tobak dagligen eller nästan dagligen. 7 procent rökte dagligen eller nästan dagligen, ytterligare 18 procent rökte sporadiskt. 43 procent hade någon gång prövat e-cigaretter, 11 procent hade rökt e-cigarett de senaste 30 dagarna. (http://www.can.se/fakta/fragor-och-svar/tobak/).

Sverige ratificerade 2005 FN:s tobakskonvention, *The WHO Framework Convention on Tobacco Control*. Tobakskonventionen innehåller 38 artiklar. Till många av dessa finns även riktlinjer som mer i detalj beskriver hur artiklarna ska förverkligas. Konventioner som tobakskonventionen och till exempel barnkonventionen är juridiskt bindande avtal för de länder som ratificerat dem och därmed blivit konventionens parter. Parterna ska se till att konventionens innehåll genomförs i det egna landets lagstiftning och andra viktiga styrdokument.

Tobakskonventionen och dess riktlinjer tar upp en rad konkreta åtgärder som enligt forskning och erfarenhet minskar alla former av tobaksbruk. Några exempel: Tydliga hälsovarningar på tobak, kontinuerlig höjning av tobaksskatten, reglering av tobaksprodukters utformning och innehåll, lagar om rökfria miljöer, förbud mot alla sorters marknadsföring, samt tobaksavvänjning. En del av tobakskonventionens åtgärder är införda i vårt land, men ett flertal effektiva åtgärder har ännu inte införts. Detta innebär att Sverige har goda möjligheter att fortsätta att minska tobaksanvändningen genom att arbeta vidare med genomförandet av tobakskonventionen.

Syfte

Mot den bakgrunden ville Tobaksfakta – oberoende tankesmedja i början av valåret 2018 undersöka de svenska riksdagspartiernas inställning till viktiga åtgärder i tobakskonventionen och dess riktlinjer. Det handlar om åtgärder som ännu inte genomförts eller bara genomförts delvis i vårt land. Några av dem (licensiering och utökade rökfria miljöer utomhus) finns med i en proposition som riksdagen planeras ta ställning till under 2018, men bland annat det parlamentariska läget gör utgången av riksdagsbehandlingen oviss. Andra viktiga

åtgärder (exponeringsförbud och standardiserade förpackningar) har rekommenderats av den utredning som föregick propositionen, men finns av olika skäl inte med bland lagförslagen.

För att få en uppfattning om de politiska förutsättningarna för ett fortsatt genomförande av tobakskonventionen ville Tobaksfakta undersöka hur angelägna de olika riksdagspartierna anser att tobakskonventionens åtgärder är.

Mål

Ett viktigt mål med undersökningen är att göra fler politiker och väljare medvetna om tobak som en politisk fråga. Genom detta skapas en beredskap att ta ställning och agera i tobakspolitiska frågor.

Metod

Även inför valet 2014 genomförde Tobaksfakta – oberoende tankesmedja en undersökning av partiernas inställning i olika tobakspolitiska frågor. 2014 års undersökning var en e-postenkät där partikanslierna ombads svara på om partiet var för eller emot olika åtgärder. I linje med Tobaksfaktas roll som kunskapsbyggande och -spridande organisation beslutades inför valet 2018 att pröva en annan metod, för att få en fördjupad kunskap och ännu mer tillförlitliga resultat.

Tobaksfakta gav därför frilansjournalisten Agnetha Borgström, som har mångårig erfarenhet av folkhälsojournalistik, i uppdrag att genomföra en kartläggning av riksdagspartiernas syn på tobakskonventionens åtgärder. Undersökningen gjordes genom telefonintervjuer, samt i två fall e-postintervjuer. Inget av partierna tillmötesgick Tobaksfaktas önskemål om att frågorna i undersökningen skulle besvaras av partiledaren. Partierna valde i stället ut sakpolitiskt insatta partiföreträdare som intervjuades.

Intervjuerna innehöll 13 fasta frågor att besvara samt möjlighet till kommentarer och diskussion kring dessa. Merparten av frågorna tog upp evidensbaserade åtgärder som rekommenderas i tobakskonventionen eller dess riktlinjer (och som Sverige ställt sig bakom). Dessutom fanns en fråga om att sätta ett måldatum för utfasning av rökningen och en om regleringen av nya nikotinprodukter. Partiföreträdarna ombads också att gradera angelägenhetsgraden för varje åtgärd på en poängskala. Poänggraderingen syftade till att förtydliga och

konkretisera partiets prioritering av den aktuella frågan och att möjliggöra en jämförelse mellan olika insatsers prioriteringsgrad.

Svaren analyserades och har sammanfattats fråga för fråga. Dessa resultat redovisas i resultatdel 1 i denna rapport. I resultatdel 2 återges svaren parti för parti.

Resultat, del 1: Sammanfattning av partisvaren fråga för fråga

Här presenteras samtliga 13 frågor med sammanfattningar av partisvaren samt fakta och kommentarer om respektive fråga (linjemarkerad text).

1. Vill ditt parti införa standardiserade, reklamfria förpackningar för alla tobaksprodukter?

Undersökningen visar att det i denna fråga finns en tydlig vattendelare bland de svenska riksdagspartierna. S, V och Mp har en betydligt mer positiv inställning till standardiserade tobaksförpackningar än övriga partier. Bland de oppositionspartier som är negativa eller tveksamma till denna åtgärd finns flera som är osäkra på nyttan med att ta bort reklam på förpackningar och efterlyser evidens/fakta.

> Riktlinjerna till artiklarna 11 och 13 i tobakskonventionen rekommenderar länderna att överväga att införa standardiserade, reklamfria förpackningar för tobaksprodukter. Det land som var först i världen med detta är Australien, 2012. Sedan dess har även Frankrike, Irland, Storbritannien, Norge, Nya Zeeland, Ungern och Slovenien följt efter, och ytterligare ett antal länder har påbörjat lagstiftningsprocessen.
>
> När det gäller evidensläget så tyder den forskning som hittills gjorts, främst i Australien, på att standardiserade, reklamfria tobaksförpackningar bidrar till att minska rökningen. Det konstaterar bland andra den forskargrupp som våren 2017 publicerade en s.k. Cochranerapport om evidensläget beträffande standardiserade tobaksförpackningar. Samma slutsats drar den forskargrupp som har till uppgift att utvärdera införandet och effekterna av åtgärderna i tobakskonventionen. Forskarna framhåller att en viktig verkningsmekanism är att standardiserade förpackningar gör varningsbilderna mer effektiva och förpackningarna mindre attraktiva.

> Samtidigt visar kunskapsläget att det behövs en bred arsenal av samverkande åtgärder. Det finns således inte en enda patentmedicin utan samhället behöver arbeta med allt från information, avvänjning och skattehöjningar till att så mycket som möjligt begränsa tobaksföretagens marknadsföring, exempelvis genom reklamfria förpackningar.

Fråga 2. Hur ser ditt parti på att lagstifta om att tobaksprodukter ska förvaras dolt (i t.ex. lådor eller skåp) på försäljningsställen?

När det gäller exponeringsförbud för tobak på säljställen finns det stora skillnader i synsätt mellan partierna. Kd förordar åtgärden med argumentet att försök i andra länder lyckats att bromsa försäljning. Dock anser Kd, enligt en riksdagsmotion, att exponeringsförbud bör införas enbart för röktobak. Även centerpartiet och Sverigedemokraterna skiljer på röktobak och snus, där det sistnämnda bör få förvaras öppet medan röktobak enligt dem bör döljas i butik.

Moderaterna och Liberalerna säger däremot nej till exponeringsförbud.

Mellan S och Mp samt V finns också helt olika synsätt. V och Mp är positiva till exponeringsförbud, men S menar att andra begränsningar av marknadsföring av tobak går före och prioriterar därför inte denna fråga för närvarande.

I det lagförslag som den svenska regeringen presenterade i början av 2018 föreslås förbud mot ”kommersiella meddelanden” om tobak inne på säljställena. Marknadsföringen av tobak ska alltså enligt detta förslag begränsas jämfört med idag när kommersiella meddelanden är tillåtna (och vanliga). Regeringen går dock alltså inte hela vägen till ett exponeringsförbud.

> Den artikel i tobakskonventionen som är aktuell här är artikel 13 om heltäckande förbud mot tobaksreklam och annan marknadsföring av tobak. Riktlinjerna till tobakskonventionens artikel 13 konstaterar att själva tobaksförpackningen utgör en viktig del av marknadsföringen. Därför rekommenderas exponeringsförbud som en del av ett heltäckande förbud mot marknadsföring av tobak. Länder som infört exponeringsförbud är bland andra Island, Norge, Finland, Kanada, Irland, Storbritannien, Frankrike, Kroatien, Nya Zeeland, Australien, Panama, Ryssland, Uganda, Thailand och Trinidad och Tobago.

Enligt en WHO-rapport om evidensläget kring exponeringsförbud visar forskningen på tydliga samband mellan omfattande marknadsföring på säljställen och hög rökprevalens. Forskningen ger stöd för införande av exponeringsförbud som bland annat minskar impulsköpen.

Tobakskonventionen gör genomgående ingen skillnad mellan olika typer av tobak eftersom alla former av tobaksvaror är hälsoskadliga, om än i varierande grad, och beroendeframkallande.

Fråga 3. Vill ni, i enlighet med tobakskonventionens artikel 5.3, kräva öppenhet om möten mellan beslutsfattare och företrädare för tobaksindustrin, exempelvis genom information på webben om sådana möten och deras innehåll?

I denna fråga är nästan alla partier positiva till sådan öppen transparent information, även om en skillnad mellan de båda politiska blocken visar sig genom att S m.fl. talar om regleringar medan de borgerliga vill ha en friare tolkning. L säger att frågan inte är diskuterad i partiet.

Även om partirepresentanterna överlag tycker det är bra med öppenhet om möten med företrädare för olika intressen, visar intervjusvaren samtidigt i många fall att de intervjuade inte gör någon skillnad mellan tobaksindustrin och andra typer av företag. Tobakskonventionens grundläggande budskap om en olöslig konflikt mellan folkhälsans och tobaksindustrins intressen tycks inte ha gått fram fullt ut till de politiska partierna. Enligt tobakskonventionen bör tobaksindustrin p.g.a. denna konflikt, enligt 5.3, inte tillåtas att påverka folkhälsopolitiken. Partiföreträdarna verkar dock i flera fall anse att ”man ska lyssna på alla”, och inbegriper då även tobaksbolag.

I en utvärdering av det globala genomförandet av tobakskonventionen konstaterades 2016 att förverkligandet av artikel 5.3 går för långsamt, vilket gör att tobaksindustrin fortfarande har stora möjligheter att påverka ländernas tobakspolitik, inte minst genom olika typer av lobbying. Ett väl studerat exempel är revideringen av EU:s tobaksproduktdirektiv. Tobaksindustrin bedrev en intensiv lobbykampanj för att försvaga och försena det nya tobaksdirektivet. Forskare har i efterhand analyserat processen och viktiga dokument och kommit fram till att lobbyinsatserna var framgångsrika – tobaks- och nikotinindustrin lyckades på flera punkter försvaga direktivet.

Fråga 4. Vill partiet att en nationell myndighet ges ett uttalat ansvar för att tobakskonventionen genomförs i Sverige, och får tillräckliga resurser för att göra det?

I denna fråga finns många varierande åsikter. V anser att en enda myndighet med utökade resurser kring området bör finnas, precis som L och Kd. S och Mp är mer tveksamma eftersom de menar att frågorna berör många skilda samhällsområden – allt ifrån utbildning till brottsbekämpning – och därför bör handhas av flera myndigheter.

> Enligt artikel 5.2 i tobakskonventionen ska varje land etablera och finansiera en nationell mekanism för att koordinera det tobaksförebyggande arbetet. I Sverige har, som några intervjupersoner påpekar, Folkhälsomyndigheten i många delar en sådan roll. Vissa andra delar – exempelvis regleringen av innehållet i snus och insatser mot illegal tobakshandel – sköts dock av andra myndigheter och det sker ingen övergripande samordning av det tobakspreventiva arbetet.

Fråga 5. Hur ser partiet på kontinuerlig höjning av tobaksskatten för att minska efterfrågan på tobak?

Undersökningen visar att de flesta av partierna är för att använda skattehöjningar för att minska efterfrågan på tobak. Det finns dock ändå skillnader mellan partierna. S svarar ”ja, kanske” medan Mp och V anser att det är bra att ha ”automatisk skattehöjning”. Både Kd och M lyfter däremot fram invändningar. En alltför stor höjning skulle kunna gynna den illegala marknaden menar M och Kd framhåller att indexhöjningar ger en kanske oönskad förutsägbarhet.

> Skattehöjningar som höjer tobakspriserna är, enligt forskningen, den enskilda tobakspreventiva åtgärd som har störst effekt i form av minskad efterfrågan på tobak och ökad vilja att sluta hos tobaksanvändare. Enligt expertkällor minskar varje 10%-ig höjning av tobakspriset tobakskonsumtionen med 2,5–5% i höginkomstländer och 2–8% i låginkomstländer. Det är viktigt att skatten/priset höjs kontinuerligt för att motverka effekter av förändringar i det allmänna prisläget och av en anpassning till en viss skattesats. Höjda tobaksskatter ger dessutom ökade statliga inkomster.
>
> Enligt den svenska lagen om tobaksskatt från 2010 ska skatten höjas automatiskt varje år i takt med den allmänna prisutvecklingen, konsumentprisindex. I januari 2015 gjordes också en höjning utöver detta. En internationell jämförelse visar dock att många andra länder lyckats få upp cigarettpriset betydligt

mer än Sverige. Exempelvis är ett paket Marlboro nästan dubbelt så dyrt i Norge som i Sverige. Australien, Nya Zeeland, Irland, Island och Storbritannien är andra länder som har betydligt dyrare cigaretter än vi. Det bör alltså finnas utrymme för betydligt kraftigare svenska skattehöjningar.

Den expertgrupp som utvärderar det globala införandet av tobakskonventionen rapporterar en rad exempel på länder som höjt tobaksskatten med god effekt på efterfrågan. Turkiet höjde exempelvis sin tobaksskatt så att cigarettpriset ökade med 195% 2005–2011. Under denna period ökade skatteintäkterna från tobak med 124% samtidigt som cigarettförsäljningen minskade med 15,5%. När Island 2012 höjde tobaksskatten med 20 % minskade cigarettförsäljningen under 2013 med 10%. Ytterligare en rad exempel finns.

Fråga 6. Bör det finnas licensplikt för den som säljer tobak?

Mp, S, C och Kd vill ha licensplikt för dem som säljer tobak. V svarar att frågan inte varit uppe till diskussion i partiet. L tycker inte att licens behövs.

Regeringen, S+Mp, föreslår licensplikt för både parti- och detaljhandel med tobak i det lagförslag som riksdagen ska behandla under 2018.

Den statliga tobaksdirektivsutredningen föreslog i sitt slutbetänkande 2016 att licensplikt ska införas. Utredningen konstaterade att den anmälningsplikt som infördes 2010 och som innebär att man måste göra en anmälan till kommunen innan man börjar sälja tobak, inte haft önskad effekt. Försäljningen av illegal tobak har inte minskat och efterlevnaden av 18-årsgränsen har inte ökat. En klar majoritet av tillfrågade tillsynsmyndigheter ville ha en licensplikt för att göra tillsynen mer effektiv.

Fråga 7. Vill partiet ha förbud mot självbetjäningsautomater för tobak?

V, Mp och C vill ha ett förbud. S säger nej med hänvisning till att andra frågor ska prioriteras. L säger också nej och tycker att självbetjäningsautomater kan finnas kvar.

Förbud mot självbetjäningsautomater är en åtgärd som många länder inför för att förhindra att minderåriga köper tobak. Tobakskonventionens artikel 16 kräver att länderna lagstiftar om åtgärder för att förhindra detta. År 2014 hade ett 80-tal länder förbjudit självbetjäningsautomater.

Forskning visa att åtgärder för att hindra minderåriga från att komma över tobak är effektiva om de kombineras med andra tobaksförebyggande åtgärder i samhället.

Fråga 8. Vill ni förbjuda smaktillsatser i snus som attraherar barn?

S vill inte se något förbud i denna fråga, inte heller L som anser att det är svårt att särskilja smaker som attraherar barn respektive vuxna. Däremot vill Kd och C förbjuda smaksatt snus i produkter som riktar sig till barn. V och Mp är mer oklara eftersom de inte tagit upp frågan inom partierna – men bedömer likväl frågan som viktig.

> Smaktillsatser används i tobaksprodukter främst för att attrahera nya konsumenter bland barn. Det handlar om godissmaker som exempelvis vanilj, lakrits, choklad och olika fruktsmaker. Flera studier har visat att det är mycket vanligare att röka smaksatta cigaretter bland tonåringar än bland vuxna.
> I riktlinjerna till artiklarna 9 och 10 i tobakskonventionen uppmanas länderna att förbjuda smaktillsatser i såväl röktobak som muntobak, exempelvis snus.
> I enlighet med detta har EU infört ett förbud mot s.k. karaktäristiska smaker i tobak. Detta förbud gäller nu även i Sverige och kommer att vara genomfört fullt ut 2020.
>
> Förbudet mot smaktillsatser gäller dock inte snus. Eftersom snuset är förbjudet i övriga EU, får Sverige på egen hand bestämma hur snuset ska regleras. Inga politiska initiativ har ännu tagits för att förbjuda eller begränsa användningen av smaktillsatser i snuset vilket gör att tillverkarna kan fortsätta att använda attraktiva smaker för att locka nya konsumenter och göra det lättare för ovana barn och vuxna att börja snusa.

Fråga 9. Vill ni lagstifta om rökfria miljöer även utomhus (till exempel parker, stränder och uteserveringar, perronger, hållplatser, lekplatser)?

Ett klart ja svarar S, Mp, V och Sd i denna omdebatterade fråga. Centerpartiet svarar delvis ja med förklaringen ”vi ställer oss bakom ett utvidgat rökförbud utomhus gällande exempelvis lekplatser, hållplatser och perronger. Dock anser vi att rökning även fortsatt ska vara tillåten när servering sker utomhus.” M har i en följdmotion till regeringens tobaksproposition 2018 ställt sig bakom centerns linje.

L säger helt nej till ett utökat rökförbud.

> Tobaksrök kan vara lika hälsofarlig ute i fria luften som inomhus – allt beror på koncentrationen av farliga partiklar och hur lång tid man utsätts. Studier har visat att medan personer röker på exempelvis en uteservering så utsätts de som sitter i närheten ofta för minst lika mycket farlig tobaksrök som i en inomhuslokal där folk röker. Barn och vuxna med känsliga luftvägar p.g.a.

allergi eller annan överkänslighet besväras av tobaksrök även utomhus. Passiv rökning är ett arbetsmiljöproblem för personal på uteserveringar.

Flera av de länder som kommit längst med rökfria inomhuslokaler har de senaste åren även börjat införa rökfritt i vissa utomhusmiljöer. Rökfria uteserveringar ha bl.a. införts i provinser i Kanada, kommuner och delstater i USA samt delstater och städer i Australien. Syftet är att också utomhus skydda människor mot de hälsorisker som passiv rökning innebär. När det gäller effekterna av rökfritt inomhus är det vetenskapliga stödet för goda hälsoeffekter starkt.

Fråga 10. Hur viktigt är det att erbjuda god tillgång till tobaksavvänjning för dem som vill sluta?

Samtliga partier vill se ett starkt stöd för att sluta röka/snusa från vårdens sida. Frågan är okontroversiell.

Artikel 14 i tobakskonventionen säger bl.a. att länderna ska vidta effektiva åtgärder för att hjälpa människor med tobaksavvänjning. Det handlar exempelvis om att bygga upp nationella stödlinjer som Sluta-Röka-linjen och att se till att primärvården har ett väl utbyggt avvänjningsstöd. Det finns vetenskapligt stöd för att breda, nationella strategier för att marknadsföra och genomföra tobaksavvänjning bidrar till att öka antalet tobaksanvändare som försöker sluta.

Fråga 11. Bör insatser mot illegal handel med tobak, som smuggling och illegal produktion, prioriteras?

Alla partier svarar ja på denna fråga.

Smuggling och annan illegal handel med tobak är ett allvarligt problem, inte minst eftersom det undergräver arbetet för att minska tobaksanvändningen. I tobakskonventionens artikel 15 har parterna enats om att arbeta mot alla former av illegal tobakshandel. Det har också utarbetats ett särskilt protokoll till tobakskonventionen om insatser mot illegal handel. Det handlar om bland annat märkning och spårning av produkterna, ökade polis- och tullinsatser samt ökat internationellt samarbete.

Protokollet måste ratificeras av 40 länder för att börja gälla. Den svenska regeringen har föreslagit att Sverige ska ansluta sig till protokollet genom ratificering och riksdagen ska fatta beslut under 2018.

> EU håller också på att införa ett system för märkning och spårning av tobaksvaror, vilket kommer att underlätta arbetet mot tobakssmuggling. Sverige och övriga medlemsländer ska ha infört systemet för cigaretter och rulltobak senast 20 maj 2019 och för övriga tobaksvaror 2024.

Fråga 12. Hur ser ni på att ha ett måldatum för utfasning av rökningen (exempelvis Rökfritt Sverige 2025)?

Samtliga partier utom M och Sd tycker att ett måldatum är mer eller mindre viktigt. Centern ser en risk för att ett måldatum kan resultera i en jakt på kvarvarande rökare.

Regeringen har ställt sig bakom Tobacco Endgame – Rökfritt Sverige 2025, där målet är att rökningen år 2025 ska vara 5 % eller lägre och därmed inte längre ett dominerande folkhälsoproblem. När det gäller snuset saknas mål.

> Tobacco Endgame-strategin, att sätta upp ett tidsbestämt mål för tobakens utfasning ur samhället är en internationell trend inom det tobaksförebyggande arbetet. En viktig del i en sådan strategi är att göra en handlingsplan för hur målet ska nås. En sådan plan – med konkreta åtgärder, delmål och utpekade ansvariga aktörer – saknas ännu i Sverige.

Fråga 13. Hur ser ni på insatser för att kontrollera nya nikotinprodukter (som t ex e-cigaretter och tobaksfria tuggtabletter med nikotin), som ofta faller utanför existerande lagstiftning?

När det gäller e-cigaretter och dylika produkter är partierna i regeringsställning tveksamma till vikten av reglering. S säger dock att arbetet har påbörjats och hänvisar till den nya lagen om e-cigaretter.

V tycker att frågan är mindre viktig än andra åtgärder som behövs i dag.

De borgerliga partierna vill däremot ha en sådan reglering som täcker även nya nikotinprodukter som ännu inte finns på marknaden.

> Det pågår i dag en intensiv produktutveckling inom tobaks- och nikotinindustrin för att få fram nya produkter som kan ersätta cigaretterna. Dessa produkter lanseras med påståenden om lägre skadlighet utan tillräcklig

föregående forskning om hälsoeffekterna. De innehåller också det beroendeskapande nikotinet, vilket gör att de på ett svårförutsägbart sätt kan samspela med vanlig rökning. De kan exempelvis vara en inkörsport till rökning för unga eller bidra till att rökare fortsätter röka i stället för att sluta helt. Det finns studier som visar på samtliga dessa olika effekter.

Nya produkter faller ofta utanför ramen för gällande lagstiftning och det tar många gånger tid innan lagstiftningen kommer i kapp.

Resultat, del 2: Partiernas intervjusvar och ställningstaganden

I detta avsnitt redovisas intervjuerna parti för parti. Partiföreträdarna ombads att gradera de olika åtgärderna enligt följande skala:

1= Vi värderar frågan lågt och lägger ingen vikt vid den.
2= Vi anser att frågan har en viss betydelse.
3= Vi anser att frågan är viktig.
4 = Vi vill satsa på denna viktiga fråga, men har inga förslag på när och hur.
5= Vi satsar på denna högprioriterade fråga och har flera förslag på åtgärder som vi för fram.

SOCIALDEMOKRATERNA

Intervjuperson: Annika Strandhäll, socialminister.
Genomsnittspoäng för åtgärdernas angelägenhetsgrad: 3,6 poäng (av max 5 poäng).

1. Vill ditt parti införa standardiserade, reklamfria förpackningar för alla tobaksprodukter?

Vi tror att neutrala tobaksförpackningar skulle kunna ha effekt för att minska rökningen, det har också konstaterats av tobaksdirektivsutredningen. Däremot har samma utredning konstaterat att det inte är förenligt med grundlagen. Frågan behöver därför undersökas grundligare innan ett eventuellt införande skulle bli aktuellt.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 3

2. Hur ser ditt parti på att lagstifta om att tobaksprodukter ska förvaras dolt (i t.ex. lådor eller skåp) på försäljningsställen?

Vi har nyligen föreslagit en begränsning av reklam och marknadsföring i butik. Jag tror att det är en viktig förändring som kan ge gott resultat. Tillsammans med de förändringar som införts tidigare innebär det att en omfattande reglering på tobaksområdet införs på kort tid. Vi gör därför bedömningen att det här är en mer lämplig reglering, i ett första skede. Men vi kommer givetvis följa effekterna av den här lagstiftningen, och om vi ser att det behövs ytterligare lagstiftning är jag inte främmande för att återkomma i frågan om exponeringsförbud.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 2

3. Vill ni, i enlighet med tobakskonventionens artikel 5.3, kräva öppenhet om möten mellan beslutsfattare och företrädare för tobaksindustrin, exempelvis genom information på webben om sådana möten och deras innehåll?

Ja, jag tror att det är viktigt att vara öppen med vilka organisationer och olika företrädare man träffar. I Sverige gäller offentlighetsprincipen, vilket innebär att de externa möten som jag som minister eller mina kollegor har är offentlig handling. Folkhälsomyndigheten är en av flera myndigheter som har tillsyn över tobakslagen. I rollen som tillsynsmyndighet och expertmyndighet har de kontakt med aktörer som berörs av tobakslagen, exempel industrin, handeln och andra tillsynsmyndigheter. De redovisar de möten de har haft med industrin på sin hemsida. Det tycker jag är bra.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 4

4. Vill partiet att en nationell myndighet ges ett uttalat ansvar för att tobakskonventionen genomförs i Sverige, och får tillräckliga resurser för att göra det?

Här har ju Folkhälsomyndigheten så klart ett stort ansvar (och enligt myndighetens instruktion ska myndigheten t.ex. samordna och lämna underlag till regeringen inför återkommande rapportering till WHO om frågor som gäller tobak). Men konventionen reglerar ju även frågor som faller under bl.a. brottsbekämpande myndigheters ansvar. Det är nog därför svårt att utse endast en ansvarig myndighet.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 3

5. Hur ser partiet på kontinuerlig höjning av tobaksskatten för att minska efterfrågan på tobak?
Kostnaden för cigaretter är en viktig fråga som påverkar försäljningen, inte minst när det kommer till unga som ofta är mer priskänsliga. Lagen om tobaksskatt har sedan 2011 en bestämmelse om att tobakspriserna varje år automatiskt ska anpassas till den allmänna prisutvecklingen, konsumentprisindex. Detta för att behålla tobaksskattens avhållande effekt. Därutöver prövas eventuella höjningar i samband med att budget. Det tror jag är en bra ordning.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 3

6. Bör det finnas licensplikt för den som säljer tobak?
Ja, om man ska sälja tobak så ska man ha tillstånd för det, vi har därför nyligen föreslagit att en tillståndsplikt ska införas. Jag tycker att det är oerhört viktigt att komma åt de oegentligheter och det fusk som förekommer när det handlar om försäljning av tobak. Inte minst för att förhindra att barn och unga kan få tag i tobak. Det ska helt enkelt vara ordning och reda när det handlar om försäljning av tobak. Med den här förändringen skapar vi det.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

7. Vill partiet ha förbud mot självbetjäningsautomater för tobak?
Tveksamt. Vi föreslår nu att självbetjäning i butik ska förbjudas, d.v.s. att kunden inte ska kunna ta varan innan den är betald. Det tror vi är en viktig åtgärd för att begränsa exponeringen och tillgången till tobak.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 2

8. Vill ni förbjuda smaktillsatser i snus som attraherar barn?
Nej, det är inte aktuellt att förbjuda smaktillsatser i snus i dagsläget.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 2

9. Vill ni lagstifta om rökfria miljöer även utomhus (till exempel parker, stränder och uteserveringar, perronger, hållplatser, lekplatser)?
Ja, vi har nyligen lagt fram förslag om att införa fler rökfria miljöer.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

10. Hur viktigt är det att erbjuda god tillgång till tobaksavvänjning för dem som vill sluta?
Ja, detta ser vi som en viktig åtgärd för att minska rökningen. Här vet vi att det görs ett bra arbete i många landsting och kommuner, men det ser olika ut i olika delar av landet. Här har regeringen under mandatperioden t.ex. ökat bidraget till Sluta Röka-linjen.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 4

11. Bör insatser mot illegal handel med tobak, som smuggling och illegal produktion, prioriteras?
Ja, vi har nyligen lagt fram förslag som syftar till just detta.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

12. Hur ser ni på att ha ett måldatum för utfasning av rökningen (exempelvis Rökfritt Sverige 2025)?
Vi har satt upp målet om ett rökfritt Sverige 2025.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

13. Hur ser ni på insatser för att kontrollera nya nikotinprodukter (som t.ex. e-cigaretter och tobaksfria tuggtabletter), som ofta faller utanför existerande lagstiftning?
Förra våren överlämnade regeringen en proposition med förslag om hur e-cigaretter ska regleras. Bestämmelserna handlar bl.a. om hur e-cigaretter och påfyllningsbehållares ska utformas, vilka produktkrav de ska uppfylla, att de ska förses med hälsovarning, informationsblad och innehållsförteckning. Det är viktigt att följa utvecklingen av de nya produkter som kommer och se till att dessa har en ändamålsenlig reglering.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 4

VÄNSTERPARTIET
Intervjuperson: Karin Rågsjö, ledamot i riksdagens socialutskott.
Genomsnittspoäng för åtgärdernas angelägenhetsgrad: 4,0 poäng
(av max 5 poäng)

1. Vill ditt parti införa standardiserade, reklamfria förpackningar för alla tobaksprodukter?
Vi har grävt och undersökt i denna fråga i partiet och tror att vi skulle tycka att detta är ok. Att minimera reklam kring tobak skulle ha en god effekt för att bromsa unga att introduceras till rökning.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 4

2. Hur ser ditt parti på att lagstifta om att tobaksprodukter ska förvaras dolt (i t.ex. lådor eller skåp) på försäljningsställen?
Idag förvaras de relativt dolt vid kassan och man fråga efter dem. Att ytterligare dölja dem ser inte vi som något konstigt, men vi har inga föreslagna åtgärder.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 4

3. Vill ni, i enlighet med tobakskonventionens artikel 5.3, kräva öppenhet om möten mellan beslutsfattare och företrädare för tobaksindustrin, exempelvis genom information på webben om sådana möten och deras innehåll?

Ja, jag tycker att man ska vara öppen med detta. Om jag träffar näringslivet uppger jag det och redogör för det.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 4

4. Vill partiet att en nationell myndighet ges ett uttalat ansvar för att tobakskonventionen genomförs i Sverige, och får tillräckliga resurser för att göra det?

Ja, detta är en viktig fråga. Vi vill att Folkhälsomyndigheten ska få nya direktiv och mer resurser för att arbeta med frågorna.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

5. Hur ser partiet på kontinuerlig höjning av tobaksskatten för att minska efterfrågan på tobak?

En höjning av skatten är inget vi gråter över och det finns ingen anledning att tveka över ett sådant förslag.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

6. Bör det finnas licensplikt för den som säljer tobak?

En självklarhet, men vi har inga förslag på detaljnivå. Vi pratar om tobaksfrågor på ett generellt plan i partiet, d.v.s. att påverka genom skatter, förbud i offentliga miljöer etc., men vi har inte tagit ställning till hur detta med licenser skulle kunna fungera.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 3

7. Vill partiet ha förbud mot självbetjäningsautomater för tobak?

Viktigt, men vi har inte diskuterat det i partiet.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 4

8. Vill ni förbjuda smaktillsatser i snus som attraherar barn?

Ja, vi vill få bort detta, men vi har inget förslag eller program för det.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 3

9. Vill ni lagstifta om rökfria miljöer även utomhus (till exempel parker, stränder och uteserveringar, perronger, hållplatser, lekplatser)?

Vi säger ja till detta då vi i partiet vill begränsa rökning på allmän plats.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

10. Hur viktigt är det att erbjuda god tillgång till tobaksavvänjning för dem som vill sluta?

Det borde vara bra, men framför allt bör vi arbeta med riktade insatser i t.ex. förorter där tobaksanvändningen är större. Först bör en kartläggning göras och sedan en planering av insatser.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

11. Bör insatser mot illegal handel med tobak, som smuggling och illegal produktion, prioriteras?

Ja, det är viktigt, vi vill bromsa kriminalitet.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 4

12. Hur ser ni på att ha ett måldatum för utfasning av rökningen (exempelvis Rökfritt Sverige 2025)?

Det är bra, men vi bör ha realistiska mål. Först bör vi ordna en större hearing kring frågan för hur vi ska agera eftersom det rör hela samhället.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 4

13. Hur ser ni på insatser för att kontrollera nya nikotinprodukter (som t.ex. e-cigaretter och tobaksfria tuggtabletter), som ofta faller utanför existerande lagstiftning?

Vi anser att de övriga frågorna är mer prioriterade.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 2

MILJÖPARTIET

Intervjuperson: Jan Lindholm, riksdagsledamot.

Genomsnittspoäng för åtgärdernas angelägenhetsgrad: 4,2 poäng (av max 5 poäng). Har dock inte poängsatt åtgärden i fråga 13.

1. Vill ditt parti införa standardiserade, reklamfria förpackningar för alla tobaksprodukter?

Vi har motionerat om detta då vi menar att neutrala förpackningar kan påverka konsumtionen, och minska ungas introduktion till tobaken. Vi driver på för detta, men detta kräver en grundlagsändring och därmed ett tilläggsdirektiv då neutrala förpackningar skulle bryta mot tryckfrihetsförordningen.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

2. Hur ser ditt parti på att lagstifta om att tobaksprodukter ska förvaras dolt (i t.ex. lådor eller skåp) på försäljningsställen?

Dessa ska förvaras dolt för att minska rekryteringen av nya tobaksbrukare.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

3. Vill ni, i enlighet med tobakskonventionens artikel 5.3, kräva öppenhet om möten mellan beslutsfattare och företrädare för tobaksindustrin, exempelvis genom information på webben om sådana möten och deras innehåll?

En lite konstigt ställd fråga. Vi anser inte att tobaksindustrin ska behandlas på ett särskilt sätt. Vi tycker att industrins agerande är viktigt på ett generellt plan, men tycker inte att just tobaksföretagen ska behandlas annorlunda än andra företag. Jag anser personligen att det är lärorikt att ta del av andras åsikter, lyssna och ta del av t.ex. lobbyisters uppfattningar. Transparens är viktigt. Men Mp arbetar för att begränsa lobbyismen.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 4

4. Vill partiet att en nationell myndighet ges ett uttalat ansvar för att tobakskonventionen genomförs i Sverige, och får tillräckliga resurser för att göra det?

Vi satte en 2a på denna fråga. Frågan har en viss betydelse, men vi är inte säkra på att ansvaret ska ligga på en enda myndighet. Bättre vore att ansvaret axlas av flera myndigheter, landsting och kommuner som det är idag.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 2

5. Hur ser partiet på kontinuerlig höjning av tobaksskatten för att minska efterfrågan på tobak?

Vi har ju motionerat om höjning. Idag har vi redan en automatisk höjning enligt prisindex för bränsle. Bättre att det går automatiskt med skattehöjningar utan det krävs blodiga uppgörelser.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

6. Bör det finnas licensplikt för den som säljer tobak?

Ja. Nu har vi i partiet diskuterat att lägga fram ett förslag om tillståndsplikt för försäljning, men vi anser också att hela kedjan bör avkrävas tillstånd. Alla som säljer tobak, från grossist till detaljist, bör ansöka om tillstånd. Vissa undantag kan vara rimliga, exempelvis de småbutiker som enbart säljer tobak och inga andra varor. Viktigt är att kontroller sedan sker av t.ex. miljö- och hälsoskydd.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

7. Vill partiet ha förbud mot självbetjäningsautomater för tobak?

Vi har satt 4, men har aldrig diskuterat automater i partiet. När vi nu inför tillståndsplikt för butiker verkar det konstigt att man får sätta upp automater. Detta finns dock inte med i regeringens förslag.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 4

8. Vill ni förbjuda smaktillsatser i snus som attraherar barn?
Vi lägger oss på en 4a där. Vi har motionerat om denna fråga tidigare och tycker absolut att detta inte bör vara tillåtet. Vi har i partiet dock inget förslag kring frågan just nu, och vi har också minskat ned på antalet motioner då vi är i regeringsställning.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 4

9. Vill ni lagstifta om rökfria miljöer även utomhus (till exempel parker, stränder och uteserveringar, perronger, hållplatser, lekplatser)?
O ja, vi brukar till och med ta upp diskussioner om att ändra normen. Det borde vara rökfritt som är normen. Förhoppningsvis kommer förslaget nu att gå igenom och det kan bli så att vi får rökfria entréer, därmed rökfria affärsgator, även idrottsplatser med mera.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

10. Hur viktigt är det att erbjuda god tillgång till tobaksavvänjning för dem som vill sluta?
Vi har satt en 5a på detta då vi har motionerat i frågan om att utöka tillgången i primärvården och socialtjänsten.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

11. Bör insatser mot illegal handel med tobak, som smuggling och illegal produktion, prioriteras?
Ja, vi lägger fram förslag kring detta, men är inte säkra på att det går igenom. Vi har jobbat mycket med att förhindra olaglig handel genom att t.ex. föreslå märkning av alla tobaksvaror. Med en tillståndsplikt kommer den illegala handeln att bromsas, tror vi, då en plikt medför krav på hur man hanterar varor. Vi har däremot i Sverige lite kontroll på de varor som går ut ur landet.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

12. Hur ser ni på att ha ett måldatum för utfasning av rökningen (exempelvis Rökfritt Sverige 2025)?
Detta med Rökfritt 2025 har vi alltid motionerat om. Samtidigt anser vi inte att det är att betrakta som rökfritt när 5 procent av befolkningen är rökare. För att klara det krävs att mödravård, barnavård, skola och andra som möter barn har samma rökfria budskap. Vägen mot ett Rökfritt Sverige och ett 5-procentmål går genom att utöka de rökfria miljöerna.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

13. Hur ser ni på insatser för att kontrollera nya nikotinprodukter (som t.ex. e-cigaretter och tobaksfria tuggtabletter), som ofta faller utanför existerande lagstiftning?

I den nya propositionen likställs dessa preparat med tobak. Förut har de kallats njutningsmedel. När det gäller t.ex. e-cigaretter är vi mycket kritiska och jag tycker personligen att de är farligare än vanlig tobak eftersom du kan förbränna vad som helst med dem. Jag vågar däremot inte säga något om tobaksfria tuggtabletter.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: Vet ej

MODERATERNA

Intervjuperson: Camilla Waltersson, socialpolitisk talesperson, riksdagsledamot, ledamot av socialutskottet.

Genomsnittspoäng för åtgärdernas angelägenhetsgrad: 1,8 poäng (av max 5 poäng)

1. Vill ditt parti införa standardiserade, reklamfria förpackningar för alla tobaksprodukter?

Moderaterna har inga sådana förslag.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 1

2. Hur ser ditt parti på att lagstifta om att tobaksprodukter ska förvaras dolt (i t.ex. lådor eller skåp) på försäljningsställen?

Moderaterna har inga sådana förslag.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 1

3. Vill ni, i enlighet med tobakskonventionens artikel 5.3, kräva öppenhet om möten mellan beslutsfattare och företrädare för tobaksindustrin, exempelvis genom information på webben om sådana möten och deras innehåll?

Öppenhet och transparens är grundläggande värden i en demokrati. Beslutsfattare har redan idag möjlighet att redovisa sina kontakter med tobaksindustrin och andra industrier. Moderaterna förespråkar dock inte att en sådan redovisning ska vara obligatorisk, eftersom sådan registrering av besök och möten samtidigt kan begränsa möjligheterna för mindre aktörer och intressen, eller kanske till och med visselblåsare, att komma i kontakt med sina förtroendevalda.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 1

4. Vill partiet att en nationell myndighet ges ett uttalat ansvar för att tobakskonventionen genomförs i Sverige, och får tillräckliga resurser för att göra det?

Folkhälsomyndigheten bör fortsatt ansvara för arbetet med att minska användningen av tobak och förhindra att minderåriga använder tobak. Sedan 2008 finns även ett nationellt ANDT-råd, vilket fungerar som ett forum för att bland annat identifiera behov av åtgärder.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 1

5. Hur ser partiet på kontinuerlig höjning av tobaksskatten för att minska efterfrågan på tobak?

Tobaksskatten följer redan idag konsumentprisindex (KPI) och Moderaterna anser att dagens system ska kvarstå, eftersom plötslig höjning av skatten riskerar att öka den olagliga handeln med tobaksprodukter istället för att minska användningen.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 1

6. Bör det finnas licensplikt för den som säljer tobak?

Moderaterna har inga sådana förslag.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 1

7. Vill partiet ha förbud mot självbetjäningsautomater för tobak?

Moderaterna har inga sådana förslag.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 1

8. Vill ni förbjuda smaktillsatser i snus som attraherar barn?

Nej, moderaterna har inga sådana förslag. Det är dock olagligt att sälja tobak till minderåriga och sådan olaglig försäljning bör därför bekämpas med kraft.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 1

9. Vill ni lagstifta om rökfria miljöer även utomhus (till exempel parker, stränder och uteserveringar, perronger, hållplatser, lekplatser)?

Vi välkomnar att allt fler restauranger väljer att erbjuda en rökfri miljö för sina gäster även på sina uteserveringar, men vi har inte något förslag om allmänt rökförbud på uteserveringar. Vi ställer oss dock bakom ett utvidgat rökförbud utomhus när det gäller exempelvis lekplatser, hållplatser och perronger.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 2

10. Hur viktigt är det att erbjuda god tillgång till tobaksavvänjning för dem som vill sluta?

Tobaksavvänjning är en mycket effektiv åtgärd, både för den enskildes hälsa och för att minska kostnaderna i vården. Därför bör det finnas god tillgång till tobaksavvänjning för den som vill sluta, till exempel genom vårdcentraler. Moderaterna satsar mer än regeringen på hälso- och sjukvården, bland annat för att möjliggöra denna typ av insatser.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

11. Bör insatser mot illegal handel med tobak, som smuggling och illegal produktion, prioriteras?

Moderaterna vill bekämpa all typ av brottslighet, inklusive illegal handel med tobak. Denna handel utgör också en form av finansiering för kriminella nätverk. Vi gör stora förstärkningar av polisen, höjer polislönerna och vill utöka polisens befogenheter. Vi ger också mer resurser till tullverket.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

12. Hur ser ni på att ha ett måldatum för utfasning av rökningen (exempelvis Rökfritt Sverige 2025)?

I dag finns redan tydliga mål om att minska skadeverkningarna till följd av alkohol, narkotika, dopning och tobak genom den samlade ANDT-strategin.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 1

13. Hur ser ni på insatser för att kontrollera nya nikotinprodukter (som t.ex. e-cigaretter och tobaksfria tuggtabletter), som ofta faller utanför existerande lagstiftning?

Lagstiftning bör – i största möjliga mån – utformas så att den kan vara relevant och användbar även när nya produkter introduceras på en marknad. Ett sätt att åstadkomma detta är att utforma en riskbaserad lagstiftning, snarare än lagstiftning som är knuten till en specifik produkt eller teknik. Detta bör också vara utgångspunkten för nya nikotinprodukter.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 3

LIBERALERNA

Intervjuperson: Barbro Westerholm, riksdagsledamot, ledamot i socialutskottet.

Genomsnittspoäng för åtgärdernas angelägenhetsgrad: L avstod från att poängbedöma åtgärdernas angelägenhetsgrad.

1. Vill ditt parti införa standardiserade, reklamfria förpackningar för alla tobaksprodukter?

Det går inte att genomföra eftersom det inte är förenligt med tryckfrihetsförordningen.

2. Hur ser ditt parti på att lagstifta om att tobaksprodukter ska förvaras dolt (i t.ex. lådor eller skåp) på försäljningsställen?

Nej, den åtgärden föreslår vi inte. I en aktuell riksdagsmotion föreslår Liberalerna att kommersiella meddelanden om tobaksprodukter bör vara tillåtna i detaljhandeln så länge de inte är påträngande, uppsökande eller uppmanar till bruk av tobak.

3. Vill ni, i enlighet med tobakskonventionens artikel 5.3, kräva öppenhet om möten mellan beslutsfattare och företrädare för tobaksindustrin, exempelvis genom information på webben om sådana möten och deras innehåll?

Vet ej, frågan är inte diskuterad i partiet.

4. Vill partiet att en nationell myndighet ges ett uttalat ansvar för att tobakskonventionen genomförs i Sverige, och får tillräckliga resurser för att göra det?

Ja, Folkhälsomyndigheten har det ansvaret och Liberalerna har sagt ja till anslaget för myndighetens arbete.

5. Hur ser partiet på kontinuerlig höjning av tobaksskatten för att minska efterfrågan på tobak?

Ja, en indexuppräkning har skett sedan 2012 och bör fortsätta på det sättet.

6. Bör det finnas licensplikt för den som säljer tobak?

Nej, i en riksdagsmotion skriver Liberalerna att dagens ordning med anmälningsplikt för tobaksförsäljning är tillräcklig. Det bör kombineras med sträng tillsyn och tydliga sanktioner för dem som inte följer regelverken.

7. Vill partiet ha förbud mot självbetjäningsautomater för tobak?

Nej, i riksdagsmotionen skriver Liberalerna att självbetjäning fortsatt bör vara tillåtet.

8. Vill ni förbjuda smaktillsatser i snus som attraherar barn?

Nej, vi vill inte ha något generellt förbud mot smaktillsatser i snus. Liksom utredningen och regeringen konstaterar vi att det inte finns något rimligt sätt att i lag skilja traditionella smaktillsatser i snus (t.ex. citrusfrukten bergamott) från sådana som vänder sig till barn (t.ex. citrusfrukten apelsin?).

9. Vill ni lagstifta om rökfria miljöer även utomhus (till exempel parker, stränder och uteserveringar, perronger, hållplatser, lekplatser)?

Nej, i riksdagsmotionen skriver Liberalerna att något rökförbud för uteserveringar inte bör införas samt att rökförbud i övrigt bör regleras lokalt. Vi har dock olika syn inom partiet. Björklund säger nej, men jag säger ja då jag vill prioritera hälsan för astmatiker, allergiker och andra som mår dåligt av rök.

10. Hur viktigt är det att erbjuda god tillgång till tobaksavvänjning för dem som vill sluta?

Ja, och det har Liberalerna framfört både i riksdagsmotioner och drivit i sjukvården och kommunerna. Detta ligger inom ramen för det kommunala självbestämmandet. Varje landsting, region och kommun bör bestämma detta själva.

11. Bör insatser mot illegal handel med tobak, som smuggling och illegal produktion, prioriteras?

Ja, vi vill även skärpa straffskalan och stärka polisarbetet på svensk och EU-nivå.

12. Hur ser ni på att ha ett måldatum för utfasning av rökningen (exempelvis Rökfritt Sverige 2025)?

Ja, ett utmärkt mål. Vi välkomnar detta och att det finns ju med i propositionen.

13. Hur ser ni på insatser för att kontrollera nya nikotinprodukter (som t.ex. e-cigaretter och tobaksfria tuggtabletter), som ofta faller utanför existerande lagstiftning?

Ja, ny lagstiftning krävs här för att kunna omfatta alla nikotinprodukter.

CENTERPARTIET

Intervjuperson: Anders W Jonsson, riksdagsledamot, ledamot i socialutskottet.
Genomsnittspoäng för åtgärdernas angelägenhetsgrad: C avstod från att poängbedöma åtgärdernas angelägenhetsgrad.

1. Vill ditt parti införa standardiserade, reklamfria förpackningar för alla tobaksprodukter?

Ja, men för närvarande går det inte. Vår partistämma har ställt sig bakom WHO:s tobakskonvention, vilket vi också understryker i våra texter. Men tryckfrihetsförordningen medför att det inte går att ställa krav på s.k. plain packaging, som faktiskt visat sig få bra resultat i andra länder. Först krävs nämligen en grundlagsändring. Därför är det svårt att gradera frågan för oss som parti.

2. Hur ser ditt parti på att lagstifta om att tobaksprodukter ska förvaras dolt (i t.ex. lådor eller skåp) på försäljningsställen?

Ja när det gäller cigaretter, nej när det gäller snus.

3. Vill ni, i enlighet med tobakskonventionens artikel 5.3, kräva öppenhet om möten mellan beslutsfattare och företrädare för tobaksindustrin, exempelvis genom information på webben om sådana möten och deras innehåll?

Ja, jätteviktigt med transparens och öppenhet om alla kontakter. Det får aldrig förekomma någon tvekan om eventuell favorisering i form av möten, pengar eller andra kontakter med organisationer som Rädda Barnen, bilindustrin eller andra.

4. Vill partiet att en nationell myndighet ges ett uttalat ansvar för att tobakskonventionen genomförs i Sverige, och får tillräckliga resurser för att göra det?

Folkhälsomyndigheten har redan detta ansvar. Vi har inte tagit ställning till om den ska få större ansvar och mer resurser.

5. Hur ser partiet på kontinuerlig höjning av tobaksskatten för att minska efterfrågan på tobak?

Ja, vi har ett förslag om höjning av skatten i vår budget.

6. Bör det finnas licensplikt för den som säljer tobak?

Ja.

7. Vill partiet ha förbud mot självbetjäningsautomater för tobak?
Inte för all tobak, självbetjäningsförbud bör införas men ska inte gälla snusprodukter.

8. Vill ni förbjuda smaktillsatser i snus som attraherar barn?
Ja, detta ska ej få förekomma.

9. Vill ni lagstifta om rökfria miljöer även utomhus (till exempel parker, stränder och uteserveringar, perronger, hållplatser, lekplatser)?
Vi ställer oss bakom ett utvidgat rökförbud utomhus gällande exempelvis lekplatser, hållplatser och perronger. Dock anser vi att rökning även fortsatt ska vara tillåten när servering sker utomhus.

10. Hur viktigt är det att erbjuda god tillgång till tobaksavvänjning för dem som vill sluta?
Vi vet inte hur tillgången ser ut i olika landsting och regioner. Vi vill se en jämn och god tillgång i hela landet.

11. Bör insatser mot illegal handel med tobak, som smuggling och illegal produktion, prioriteras?
Ja.

12. Hur ser ni på att ha ett måldatum för utfasning av rökningen (exempelvis Rökfritt Sverige 2025)?
Ja, centerpartiet har ställt sig bakom WHO:s tobakskonvention, men vi tycker att antalet rökare i Sverige ligger på en relativt låg nivå redan. Utifrån den allmänna debatten får man ibland bilden att vi ska jaga de sista rökarna till varje pris. Det kan vara bra att påminna sig om att t.ex. Nya Zeeland, som betraktar sig som ett land med få rökare, har 20–22 procents nivå.

13. Hur ser ni på insatser för att kontrollera nya nikotinprodukter (som t.ex. e-cigaretter och tobaksfria tuggtabletter), som ofta faller utanför existerande lagstiftning?
Ja, detta är mycket viktigt. Nikotin är starkt vanebildande. Folkhälsomyndigheten, Läkemedelsverket och andra myndigheter ska fortsatt ha hög prioritet i att jobba med frågan.

KRISTDEMOKRATERNA

Intervjuperson: Emma Henriksson, riksdagsledamot, ledamot i socialutskottet.
Genomsnittspoäng för åtgärdernas angelägenhetsgrad: 3,8 poäng
(av max 5 poäng)
Anmärkning: På lagstiftning om rökfria utomhusmiljöer (fråga 9) har 1 poäng noterats i stället för angivna 5 poäng då det framgår av svaret att Kd inte vill ha lagstiftning. Detta eftersom frågan handlade specifikt om lagstiftning om rökfria utemiljöer.

1. Vill ditt parti införa standardiserade, reklamfria förpackningar för alla tobaksprodukter?

Det är svårt att se hur effektiv denna åtgärd är. Vi utesluter inte detta helt och hållet, men bedömer inte det som en prioriterad åtgärd.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 2

2. Hur ser ditt parti på att lagstifta om att tobaksprodukter ska förvaras dolt (i t.ex. lådor eller skåp) på försäljningsställen?

Detta bör införas. De länder som infört exponeringsförbud visar att det minskar andelen som börjar röka. Dessutom blir det lättare för fd rökare att inte återfalla med sin ovana. Vi är därför positiva till ett exponeringsförbud.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

3. Vill ni, i enlighet med tobakskonventionens artikel 5.3, kräva öppenhet om möten mellan beslutsfattare och företrädare för tobaksindustrin, exempelvis genom information på webben om sådana möten och deras innehåll?

Ja, öppenhet är viktigt och vi har inga skäl att dölja vilka kontakter vi har. Rent praktiskt är det dock svårt att dra en gräns mellan vilka möten som ska registreras och inte. Man hamnar lätt i gränsdragningsproblem. Vi är positiva, men har inga förslag på hur och när man skulle kunna genomföra detta.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 4

4. Vill partiet att en nationell myndighet ges ett uttalat ansvar för att tobakskonventionen genomförs i Sverige, och får tillräckliga resurser för att göra det?

Ja, vi har inget emot att det blir ett uttalat ansvar för frågan för en myndighet. Samtidigt är det bra att det finns ett samarbete mellan flera myndigheter om målet om rökfritt 2025 ska uppnås för att kunna jobba på flera plan. Någon ny myndighet vill vi dock inte ha. När det gäller resurser kan vi tänka oss att utöka dem, men först måste vi fråga oss om befintliga resurser används på ett bra och effektivt sätt.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 4

5. Hur ser partiet på kontinuerlig höjning av tobaksskatten för att minska efterfrågan på tobak?

Vi har själva höjt tobaksskatten tidigare år. Frågan är dock om det är enligt index som skatten ska följa. Bara för att exempelvis matpriserna går upp eller ned är det inte säkert att tobaken ska följa samma mönster. Ett index skulle också kunna hindra större välmotiverade skattehöjningar.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

6. Bör det finnas licensplikt för den som säljer tobak?

Ja.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

7. Vill partiet ha förbud mot självbetjäningsautomater för tobak?

Vi har inte pratat om frågan än i partiet. Vi vet inte heller än om detta skulle ha effekt. Viktigt för oss är att varje åtgärd eller förslag som vi lägger har stöd i forskningen eller på motsvarande sätt. Lika viktigt är att följa upp sådana insatser. Vi utesluter det inte.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 2

8. Vill ni förbjuda smaktillsatser i snus som attraherar barn?

Att locka unga och barn att börja genom smaktillsatser är fel. Det bör regleras utan att stoppa möjligheten för personer som redan har ett nikotinberoende att använda snus som ett sätt att trappa ned eller sluta röka.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 3

9. Vill ni lagstifta om rökfria miljöer även utomhus (till exempel parker, stränder och uteserveringar, perronger, hållplatser, lekplatser)?

Nej, vi vill gärna ha fler rökfria miljöer men inte genom lagstiftning. Man borde inte få röka på t.ex. stränder och uteserveringar, men de möjligheter som markägare redan har idag med att sätta upp förbud mot rökning bör användas i större utsträckning. Sedan behövs också en opinionsbildning för att få fler att visa respekt för sina medmänniskor. Precis som de flesta människor inte nyser någon rakt i ansiktet, är det fullt möjligt att få rökare att låta bli att tända en cigarett var som helst utan att det är förbjudet i lag.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: Kd satte här 5 utifrån att de vill att fler miljöer blir rökfria. De motsätter sig dock lagstiftning utan lägger ansvaret på lokala aktörer.

10. Hur viktigt är det att erbjuda god tillgång till tobaksavvänjning för dem som vill sluta?

Detta är viktigt. Vi har många tankar om hur vi tycker att vården ska förändras, t ex i primärvården som inte är jämlik över landet. Ett exempel är att primärvården har olika definition beroende på vilket landsting man befinner sig i. Bra sjukvård med tobaksförebyggande insatser hjälper människor och sparar samtidigt pengar.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

11. Bör insatser mot illegal handel med tobak, som smuggling och illegal produktion, prioriteras?

Ja.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

12. Hur ser ni på att ha ett måldatum för utfasning av rökningen (exempelvis Rökfritt Sverige 2025)?

På vårt senaste riksting svarade vi ja till detta. Samtidigt måste man veta vad och vilka insatser som är effektiva, så att vi inte skjuter med hagelgevär på allt. Därför vill vi satsa på beprövade metoder och åtgärder.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

13. Hur ser ni på insatser för att kontrollera nya nikotinprodukter (som t.ex. e-cigaretter och tobaksfria tuggtabletter), som ofta faller utanför existerande lagstiftning?

Det är jätteviktigt att ha koll på dessa s.k. nya produkter. De riskerar annars att introducera nya personer till nikotinberoende.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 4

SVERIGEDEMOKRATERNA

Intervjuperson: Christina Östberg, riksdagsledamot, suppleant i socialutskottet.

Genomsnittspoäng för åtgärdernas angelägenhetsgrad: 2,3 poäng
(av max 5 poäng)

1. Vill ditt parti införa standardiserade, reklamfria förpackningar för alla tobaksprodukter?

Vi anser att det inte har någon större effekt. Anledningen med neutrala förpackningar är att rökningen ska minska vilket den inte har gjort i länder som t.ex. Australien och Frankrike.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 2

2. Hur ser ditt parti på att lagstifta om att tobaksprodukter ska förvaras dolt (i t.ex. lådor eller skåp) på försäljningsställen?
Det är viktigt att skilja på tobaksprodukter. Röktobak kan förvaras dolt, övriga produkter inte nödvändigt. Det är framförallt rökning som är skadlig för hälsan.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 2

3. Vill ni, i enlighet med tobakskonventionens artikel 5.3, kräva öppenhet om möten mellan beslutsfattare och företrädare för tobaksindustrin, exempelvis genom information på webben om sådana möten och deras innehåll?
Öppenhet är bra, men är inget som behöver lagstiftas om.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 1

4. Vill partiet att en nationell myndighet ges ett uttalat ansvar för att tobakskonventionen genomförs i Sverige, och får tillräckliga resurser för att göra det?
Nej, det behövs ingen särskild myndighet för det.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 1–2

5. Hur ser partiet på kontinuerlig höjning av tobaksskatten för att minska efterfrågan på tobak?
Att som nu enbart räkna upp enligt index kan bli kontraproduktivt. Det är viktigt att göra skillnad mellan olika tobaksprodukter.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 2

6. Bör det finnas licensplikt för den som säljer tobak?
Licensplikt finns redan i praktiken. För att sälja tobak idag måste man ha tillstånd och det tycker vi räcker. Det är viktigt att det görs kontroller så att lagen efterlevs.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 1–2

7. Vill partiet ha förbud mot självbetjäningsautomater för tobak?
Nej, självbetjäningsautomater finns där man kontrollerar ålder.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 1

8. Vill ni förbjuda smaktillsatser i snus som attraherar barn?
Nej, vi vill inte förbjuda smaktillsatser. Marknadsföringen får dock inte vara riktad mot barn.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 1

9. Vill ni lagstifta om rökfria miljöer även utomhus (till exempel parker, stränder och uteserveringar, perronger, hållplatser, lekplatser)?
Ja, man ska inte behöva utsättas för passiv rökning. Men fastighetsägare ska kunna söka dispens på avskilda platser, rökrutor. Vi tror att det ger en bättre effekt om det finns särskilda platser för rökare.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

10. Hur viktigt är det att erbjuda god tillgång till tobaksavvänjning för dem som vill sluta?
Ja. Det är viktigt att det finns att tillgå på arbetsplatser och skolhälsovården, om man vill sluta med tobak.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 4

11. Bör insatser mot illegal handel med tobak, som smuggling och illegal produktion, prioriteras?
Ja. Den illegala handeln med cigaretter är ett allvarligt problem i Sverige. Enligt de nuvarandebestämmelserna i tobakslagen är det inte förbjudet för återförsäljare att äga cigaretter för vilka punktskatt inte är erlagd eftersom de inte kan uteslutas vara där för privat konsumtion. Vi anser att det behövs bestämmelser om att det inte är tillåtet för återförsäljare att förvara sådana mängder cigaretter som inte rimligen kan antas vara för personligt bruk i lokaler där affärsverksamhet bedrivs och för vilka punktskatt inte är erlagd, eller som inte överensstämmer med bestämmelserna i tobakslagen, förordningen avseende tobaksskatt eller något annat relevant regelverk. Det bör också fastställas vilken absolut mängd cigaretter som kan antas vara för personligt bruk.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

12. Hur ser ni på att ha ett måldatum för utfasning av rökningen (exempelvis Rökfritt Sverige 2025)?
Det är inte viktigt med ett datum, viktigaste är att rökkonsumtionen går nedåt. Åtgärder är viktigt, bl.a. förebyggande arbete bland unga så att de inte börjar röka.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 2

13. Hur ser ni på insatser för att kontrollera nya nikotinprodukter (som t.ex. e-cigaretter och tobaksfria tuggtabletter), som ofta faller utanför existerande lagstiftning?
Det är viktigt att kontrollera beroendeframkallande produkter.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 2

Diskussion

Allmänt kan sägas att det i flera fall var svårt att få partiföreträdarna att ge tydliga svar om partiets inställning till de olika åtgärder som frågorna tog upp. Några avstod från att poänggradera åtgärderna eftersom de inte ansåg att det gick att göra på ett rättvisande sätt. Det förekom också att partiföreträdaren återkom en eller flera gånger och ändrade sina svar.

Det kan finnas flera förklaringar till svårigheterna att få tydliga svar från de intervjuade:

1. En är att partierna ofta inte har tagit ställning till de studerade tobaksförebyggande åtgärdsförslagen, partierna har helt enkelt sällan fattat beslut om någon genomarbetad tobakspolitisk linje. Det gör att inställningen till olika åtgärder ofta styrs av mer allmänna ideologiska ståndpunkter än av strävanden att genomföra en viss tobakspolitik.

2. En annan förklaring är säkerligen att de intervjuade folkhälsopolitiskt insatta personerna inte alltid delar det egna partiets inställning fullt ut när det gäller olika tobaksåtgärder. De folkhälsopolitiskt insatta kan tänkas vara mer positiva till tobakskonventionens åtgärder än partiet som helhet – en åsiktsskillnad som kan påverka svaren i intervjusituationen. Så här skrev en av de intervjuade i ett mejl: ”Eftersom det finns olika uppfattningar om tobaksfrågorna i partiet går det inte att gradera vikten av frågorna.”

Till saken hör också att undersökningen genomfördes i ett känsligt politiskt skede. Regeringen lade i januari fram en proposition med förslag till en ny lag om tobak och liknande produkter. Propositionen innehåller förslag om bland annat utökade rökfria offentliga miljöer och licensplikt för tobakshandel. Propositionen har väckt en hel del motstånd inom oppositionen. Fem följdmotioner med varierande innehåll lämnades in. Det är när detta skrivs ännu oklart hur riksdagsbehandlingen kommer att avlöpa.

Trots dessa svårigheter ger undersökningen en bra helhetsbild av tobakspolitiska likheter och skillnader mellan partierna.

Slutsatser och kommentarer

Inledningsvis kan konstateras att även om alla partier är överens om att rökningen ska minskas, saknas en partiövergripande enighet om vad som är målet för det tobaksförebyggande arbetet. S, V, Mp, L, Kd och C stöder målet Rökfritt Sverige 2025. M:s svar är mer otydligt i denna fråga och SD tycker inte att det behövs något tidsbestämt mål. Frågan tog inte upp något mål beträffande snuset och ingen av partiföreträdarna tar heller upp snuset. Satsningen *Tobacco Endgame – Rökfritt Sverige 2025* innefattar all tobak och att skapa en egen tidplan för minskningen av snusbruket, men denna aspekt har hittills inte uppmärksammats av riksdagspartierna.

Lågt intresse för tobakskonventionen

En slutsats av undersökningen är att det av partiföreträdarnas svar framgår att tobakskonventionen – som Sverige ratificerade redan 2005 – spelar en obetydlig, om ens någon, roll för hur partierna hanterar tobakspolitiken. Högt prioriterade åtgärder i tobakskonventionen prioriteras lågt av många partiföreträdare. Riksdagspartierna tycks vara ganska ointresserade av det viktigaste juridiska och evidensbaserade instrumentet som i dag står till förfogande för världens länder för att minska bruket av en av vår tids allra största ohälsoframkallare.

Partiernas svaga engagemang för tobakskonventionen är intressant mot bakgrund av att Sverige länge varit mindre aktivt än bland andra Finland, Norge, Storbritannien, Frankrike, Australien, Nya Zealand och Thailand när det gäller att kontinuerligt uppdatera sin tobakspolitik i takt med den pågående utvecklingen av tobakskonventionen. Sverige har haft en mer passiv hållning och huvudsakligen agerat när EU krävt detta.

EU:s tobakspolitik påverkar

Eftersom EU, som ratificerande part, har bedrivit ett aktivt arbete för att förverkliga tobakskonventionen, har ändå flera av konventionens åtgärder genomförts även i vårt land. Det gäller exempelvis varningsbilder och andra åtgärder i EU:s nya tobaksproduktdirektiv som nu har genomförts av medlemsländerna.

Resultatet av intervjuundersökningen visar att EU:s arbete även fortsättningsvis verkar få större påverkan på den svenska tobakspolitiken än själva tobakskonventionen. För närvarande arbetar EU med ett system för märkning och spårning för att motverka illegal handel och just insatser mot illegal handel är en åtgärd som prioriteras högt av partierna.

Att bekämpa illegal handel är viktigt, men det finns en risk att åtgärden prioriteras omotiverat högt i förhållande till andra betydelsefulla åtgärder. Det gäller också att vara vaksam mot tobaksindustrins strategi att motarbeta tobakspolitiska åtgärder genom att hävda att de kommer att öka smugglingen.

Skillnader mellan och inom blocken

Vid en jämförelse mellan de två traditionella blocken syns en klar skillnad mellan å ena sidan S, MP och V och å andra sidan Alliansen. V, MP och S är generellt mer positiva till tobakskontroll än Alliansen och även mer positiva än SD. Det finns dock skillnader mellan partierna inom blocken.

Moderaterna är det parti som ger lägst prioritet åt flertalet av de evidensbaserade åtgärder för minskat tobaksbruk som rekommenderas i tobakskonventionen. Två frågor tycker dock M är viktiga; att motarbeta illegal tobakshandel och att erbjuda tobaksavvänjning. SD ger näst lägst prioritet åt de tobaksförebyggande åtgärder som undersökningen tar upp och L nästan lika låg prioritet. Under 1990-talet var L en pådrivare i tobakspolitiken, men i dag har partiet en annan hållning.

Kd och C prioriterar de studerade tobakspolitiska åtgärderna betydligt högre än M, L och Sd.

Vilka åtgärder bedöms som viktigast?

S, Mp och V anser att lagstiftning om rökfria utomhusmiljöer är viktigast följt av tobaksavvänjning, åtgärder mot illegal handel och ett måldatum för rökningen. Viktiga frågor är, enligt V, Mp och S även skatteinstrumentet som konsumtionsdämpare, licensiering av aktörer inom tobakshandeln, reklamfria förpackningar och att hålla tobaksindustrin borta från folkhälsopolitiken. Minst viktiga frågar är att förbjuda tobaksautomater och reglering av nya tobaks- och nikotinprodukter

Alliansen liksom SD anser frågan om illegal handel klart viktigast, följt av regleringen av nya tobaks- och nikotinprodukter och ett måldatum.
Minst viktiga frågor är, enligt dessa partier, förbud mot självbetjäningsautomater för tobak, standardiserade, reklamfria tobakspaket, förbud mot smaktillsatser som lockar unga och en tydligare ledningsfunktion för det tobaksbekämpande arbetet.

Flertalet av partierna – V och Mp undantagna – tycks tveka att använda tobaksförebyggande verktyg som begränsar tobaksindustrins (inklusive snusindustrins) kommersiella möjligheter. Detta går i linje med den hittillsvarande svenska hanteringen av tobakskonventionens artikel 13 om begränsningar av marknadsföringen av tobak. Här ingår åtgärder som exponeringsförbud för tobaksprodukter på säljställen och standardiserade, reklamfria tobaksförpackningar. Inget av detta är ännu genomfört i vårt land och tobaksindustrin har fortfarande stora möjligheter att marknadsföra sina hälsoskadliga produkter.

Allmän ideologi styr mer än sakpolitik

Resultatet av undersökningen visar att det finns en höger-vänsterskala när det gäller de tobakspolitiska prioriteringarna bland svenska riksdagspartier. Partiernas allmänna ideologiska ståndpunkter tycks ofta styra prioriteringarna mer än evidensbaserade folkhälsopolitiska överväganden.

Detta skiljer Sverige från flera länder som vi i tobaksförebyggande sammanhang gärna jämför oss med. I exempelvis Norge och Storbritannien har högerregeringar stått för den mest offensiva tobakspolitiken. Moderaternas tobakspolitik i Sverige verkar däremot inte ha förändrats nämnvärt sedan partiet bildades, trots den omfattande kunskapsökningen om tobakens och tobaksindustrins förödande konsekvenser för människa, miljö och ekonomi.

Tydligt ledarskap saknas

Frivilliga organisationer bedriver i dag ett viktigt arbete för minskat tobaksbruk i Sverige, men utan ett tydligare ledarskap hos regering och riksdag är det svårt att nå konkreta resultat. Inte minst behövs en handlingsplan för hur målet Tobacco Endgame – Rökfritt Sverige 2025 ska förverkligas om målet inte ska riskera att bli mer symbolpolitik än verklighet.

Handlingsplanen bör innehålla konkreta delmål, en tidplan för avveckling av all tobak med konkreta åtgärder baserade på tobakskonventionen och klara riktlinjer om hur tobaksindustrin ska hindras från att påverka folkhälsopolitiken.

Ett sådant styrinstrument kan öka engagemanget i den tobakspolitiska diskussionen och ge tobaksfrågan – en central fråga om hållbarhet och jämlik hälsa – sin rättmätiga plats i den svenska debatten.

Källor

Chung-Hall j., Craig l., Gravely S., Sansone N. & Fong G.T. Impact of the WHO Framework Convention on Tobacco Control on the Implementation and Effectiveness o Tobacco Control Measures: A Global Evidence Review. University of Waterloo, Ontario, Kanada. Juni 2016.

McNeill A., Gravely S., Hitchman S.C., Bauld L., Hammond D. & Hartmann-Boyce J. Tobacco packaging design for reducing tobacco use. Cochrane Database of Systematic Reviews 2017, Issue 4. April 2017.

World Health Organization, Regional Office for Europe, 2017: Evidence brief/Tobacco point-of-sale display bans.

Bilaga

Efter att Tobaksfaktas rapport kring riksdagspartiernas tobakspolitik publicerades i juni 2018 har vi beslutat att även låta Feministiskt initiativ få svara på undersökningens frågor. Den här bilagan är tillagd i augusti 2018. Inget innehåll i den övriga studien är ändrat, varför Feministiskt initiativ inte finns med i studiens diskussion och slutsats.

FEMINISTISKT INITIATIV

Intervjuperson: Farida al-Abani, socialpolitisk talesperson
Genomsnittspoäng för åtgärdernas angelägenhetsgrad: 4,9 poäng (av max 5 poäng).

1. Vill ditt parti införa standardiserade, reklamfria förpackningar för alla tobaksprodukter?

Ja! Vi vet att tobaksförpackningar är en viktig marknadsföringsplats för tobaksindustrin för att locka till sig fler kunder och även unga. Studier visar också på att neutrala förpackningar lockar mycket mindre och har varit effektiva i de länder där det införts. Vi vill att Sverige ska följa efter i den utvecklingen och inte försena förslag som kan gagna folkhälsan. Enligt tobaksutredningen så behöver inte tryckfrihetsförordningen vara ett hinder men det finns en risk att den kan bli det i framtiden. Vår folkhälsopolitik ska inte dikteras utifrån ett potentiellt hot från tobaksindustrin och deras intressen.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

2. Hur ser ditt parti på att lagstifta om att tobaksprodukter ska förvaras dolt (i t.ex. lådor eller skåp) på försäljningsställen?

Vi är positiva till att dölja försäljningen av tobak då det minskar marknadsföringen av tobak och gör det lättare för dem som vill sluta och för dem som inte har börjat. Norge har visat vägen och här behöver vi följa efter. Stora matkedjor har redan dold försäljning men försäljningen i mindre butiker behöver ett lagstöd för att genomföra detta. Vi ser gärna även att ingen marknadsföring av tobak görs på försäljningsplatsen. Detta förenklar tillsynen av tobak för kommunerna och gör att reklamombudsmannen nästan helt slipper ärenden om tobaksförsäljningen i butik då det inte längre handlar om en bedömnings- och tolkningsfråga.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

3. Vill ni, i enlighet med tobakskonventionens artikel 5.3, kräva öppenhet om möten mellan beslutsfattare och företrädare för tobaksindustrin, exempelvis genom information på webben om sådana möten och deras innehåll?

Ja! Vi måste följa alla våra åtaganden och konventioner och ta artikel 5.3 på stort allvar för transparens och trovärdighet, då tobaksindustrin inte är som vilken industri som helst och måste behandlas därefter.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

4. Vill partiet att en nationell myndighet ges ett uttalat ansvar för att tobakskonventionen genomförs i Sverige, och får tillräckliga resurser för att göra det?

Ja! Folkhälsopolitiken måste prioriteras mer och få den budget den behöver för att lyckas få till en förändring. Samma sak gäller de direktiv och regleringsbrevet som Folkhälsomyndigheten får. Vi har länge jobbat på samma vis och med inte allt för stor utveckling av metod och budget. Folkhälsomyndigheten behöver få det stöd de kan för att utbilda om tobakskonventionen så att den blir känd och kan utgöra en stödjande instans. Myndigheten behöver även få resurser så att de kan bevaka att konventionen efterlevs.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

5. Hur ser partiet på kontinuerlig höjning av tobaksskatten för att minska efterfrågan på tobak?

Tobaksskatten ska likt alkoholskatten ständigt höjas så som den gjorts, då vi vet att det är det effektivaste sättet att minska bruket. Inkomsterna från tobaksskatten är också viktiga för att investera i förebyggande arbete och insatser mot tobak. Vi vet att tobaken idag kostar samhället mer än vad vi tjänar in på skatten, vilket är ett viktigt incitament för en fortsatt höjning.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

6. Bör det finnas licensplikt för den som säljer tobak?

Att sälja tobak är en handling som kräver stort ansvar och behöver även då ges den legitimiteten. Idag behöver handlare bara anmäla sig till kommuner för att få sälja tobak, något som både tillsynshandläggare och tobaksutredningen ser stora brister i. Med en licensplikt kommer skyldigheterna kunna följas upp, och tillsynspersoner får större mandat att dra tillbaka licenser, vilket är något som verkligen behövs.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

7. Vill partiet ha förbud mot självbetjäningsautomater för tobak?

Då vi vill begränsa tillgången till tobak och även risken för att unga får tag på tobak så behöver vi ta bort automater som förenklar bruket och försvårar kontrollen. I en butik kan en informerad säljare mycket enklare se om en person som köper tobak är minderårig eller planerar att sälja till en minderårig. Detta är något som inte går att göra med dessa automater. Automaterna är inte det största problemet med tillgängligheten, men ett förbud skulle vara en enkel insats för att begränsa åtkomsten.av tobak. Genom att ta bort automaterna förstärker vi vårt åtagande att leva upp till tobakskonventionen, och vi följer de många länder som redan förbjudit dessa automater.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

8. Vill ni förbjuda smaktillsatser i snus som attraherar barn?

Ja! Smaktillsatser attraherar både barn och vuxna och gör det enklare att börja och svårare att sluta. Här gäller det igen att följa våra åtaganden i tobakskonventionen, som rekommenderar att begränsa smaktillsatser. Samma ska gälla för alla tobaksprodukter.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

9. Vill ni lagstifta om rökfria miljöer även utomhus (till exempel parker, stränder och uteserveringar, perronger, hållplatser, lekplatser)?

Ja! Vi vill öka friheten på allmänna platser och ser därför ett behov av att begränsa bruket av rökprodukter, både tobaksrök och rök från vattenpipor eller e-cigaretter. Alla ska kunna vistas på perronger, lekplatser, arenor, uteserveringar och i allmänna entréer utan att behöva exponeras för tobaksrök. Detta är även något som vi vet kan minska bruket bland de som vill sluta men som har svårt att sluta när de exponeras för rök. Att införa fler rökfria miljöer är en vinst för dem som vill sluta och dem som inte vill exponeras för det, och särskilt för barn och unga som inte kan styra sin miljö lika enkelt.

Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

10. Hur viktigt är det att erbjuda god tillgång till tobaksavvänjning för dem som vill sluta?

Superviktigt! Här behövs det ökad kunskap hos sjukvårdspersonal och elevhälsa så att de lättare kan stödja eller remittera någon till tobaksavvänjning. Informationen om den hjälp som redan finns behöver öka samtidigt som de som arbetar med det behöver få ökade medel för att arbeta med att utveckla sina metoder för att hjälpa fler grupper. Idag är det också för få vårdcentraler som har utbildade tobaksavvänjare och samma sak gäller elevhälsan. Vi vet att

många unga vill sluta, och då ska de i ett tidigt skede få all hjälp de behöver för att kunna sluta. Mer resurser behövs också till fortbildning av vårdpersonal.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

11. Bör insatser mot illegal handel med tobak, som smuggling och illegal produktion, prioriteras?

Ja! Tillgången till illegal tobak minskar möjligheten att arbeta förebyggande på grund av minskade skatteintäkter. Tillgången blir också svårare att följa och begränsa. Därför vore det även bra att kunna spåra och märka produkterna. Vi vet också att olika former av illegal handel och smuggling är tätt sammankopplade och vi behöver därför utveckla våra metoder och medel för att stoppa dem.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 4

12. Hur ser ni på att ha ett måldatum för utfasning av rökningen (exempelvis Rökfritt Sverige 2025)?

Att ha ett måldatum är viktigt och sätter den press som vi behöver för att minska bruket av cigaretter. Målet att nå under fem procent dagligrökare ser vi inte som orealistiskt, och självklart ska vi alltid ha höga mål. Vi behöver kraftsamla på samma sätt som vi gjort på andra områden, och visa på att vi tar de stora konsekvenserna av tobak på stort allvar. Både vad gäller konsekvenserna hos dem som brukar tobaken och även hos de många fattiga som odlar och tillverkar den.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5

13. Hur ser ni på insatser för att kontrollera nya nikotinprodukter (som t.ex. e-cigaretter och tobaksfria tuggtabletter), som ofta faller utanför existerande lagstiftning?

För att inte få en normalisering av tobak och en tillbakagång av prevalensen så behöver vi vara snabba och kraftfulla vad gäller kontrollen av nya produkter som kan underminera rådande lagstiftning. Dit hör bland annat e-cigaretter som vi är glada för att Folkhälsomyndigheten redan arbetar med för att informera om och begränsa. Vi måste ha en lagstiftning som även håller för utvecklingen av nya rök- och nikotinprodukter.
Åtgärdens angelägenhetsgrad: 5